

Tokodi Panna – Ritecz György

Turizmus a terrorizmus árnyékában

Az európai emberek – szélesebb értelemben a Föld legtöbb lakójának –, így a turisták életét egyre jobban érinti, befolyásolja a terrorizmus, illetve az elkövetett terrorcselekmények. A globális törekvésekkel bíró nemzetközi terroristaszervezetek aktivitása csökkent a nyugati világban, ugyanakkor a terrorizmus továbbra is korunk jelentős globális fenyegetése marad, mivel a megjelenését és megerősödését eredményező, elsősorban társadalmi okokat nem sikerült felszámolni (AMBRUSZ 2014). Jelen tanulmány azt kívánja vizsgálni, hogy ténylegesen kimutatható-e, és ha igen, milyen mértékben a terrorcselekmények visszatartó hatása a turistákra, illetve a turizmusból származó bevételekre. A tanulmány célja, hogy az eltérő paraméterekkel rendelkező országok statisztikai mutatóit vizsgálva érzékelhetővé tegye a terrorcselekmények hatását az érintett országokra. Napjainkban az euroatlanti térségben is szinte mindennapos, a napi hírek részévé vált a terrorizmus az elkövetett terrorcselekmények, így ezek is hatással bírnak a turizmusra, a turisták gondolkodására, terveire és tetteire.

1. Fogalomtisztázás

Mindenekelőtt szükséges lenne a terrorizmus egyértelmű meghatározása, de sem a nemzetközi, sem a hazai tudományos életben elfogadott erre vonatkozó fogalom nem létezik, és a terrorcselekmények objektív kutatása is rendkívül sok akadályba ütközik (BAKÓCZI 2015). „A terrorizmus¹ szó a latin ijedtség, rémület jelentésű főnévből származik, mely fogalomnak nincs nemzetközileg elismert definíciója, azonban tartalmilag a fegyvertelen, civil emberek vagy vagyontárgyak ellen elkövetett erőszakot jelent, főként politikai célok kikényszerítése érdekében” (NÉMETH–TOKODI 2016, 61.). Ezzel együtt is megállapítható, hogy a „nemzetközi terrorizmus fogalma historikus és szociológiai értelemben üres fogalom, amely tartalmi és formai összetevőiket tekintve eltérő csoportok, mozgalmak, politikai entitások és nemzetközi jogi szubjektumok formális békehelyzetben polgári, illetve katonai célpontok ellen irányuló, széles értelemben vett politikai célokat szolgáló, konspiratív, illegális fegyveres tevékenységét öleli fel” (PÓCZIK 2005, 1269.). Tudományos, illetve a nemzetközi szinten egyértelmű konszenzus a fogalom terén nincs, de a tartalmi elemek szinte mindenhol azonosak, ezt jelzi az is, hogy fent említett elemek lelhetők fel az Oroszországi Föderáció által használt terrorizmusfogalomban is (DEÁK 2015).

¹ Az idegen szavak és kifejezések szótára szerint a terrorizmus fr (<lat.) 1. megfélemlítés, zsarolás, bosszúállás céljából elkövetett rémtettek sorozata 2. politikai okokból végrehajtott merényletek (emberrablás, robbantás, gyilkosság stb.) sorozata (BAKOS 2013, 665.).

1. kép

Terrorizmus vagy turizmus?

Forrás: www.slideshare.net²

A világ valamennyi állama, államszövetsége igyekszik megfogalmazni azokat a kockázati tényezőket, veszélyeket, amelyek biztonságát fenyegetik. Ezek mentén alakultak a védelmi elképzelések, feladatok, szervezetek, s a történelem során e kihívások számos formájával kellett szembenéznünk. Napjaink talán legsúlyosabb problémájává a terrorizmus vált, a 21. század a terror elleni háborúk jegyében kezdődött (ZÁN–HORPÁCSI 2005).

A TERROR-t betűszóként is használva jól körülhatárolhatók a terroristák stratégiájának fő elemei (RESPERGER 2005):

Tervezz
Elrettents
Robbants
Rombolj
Okozz pánikot
Reklámozz

Az előbbi megközelítéssel összezseng, de pontosabb, részletezőbb a Global Terrorism Database (GTD³) által használt definíció. A továbbiakban ezt vesszük alapul tekintettel arra is, hogy a GTD adatbázis adatait használjuk⁴ fel a továbbiakban.

A GTD által meghatározott terroristatámadás fogalma: olyan ténylegesen végrehajtott erőszak vagy azzal való fenyegetés, amelyet nem állami szereplők hajtanak végre, hogy

² Elérhető: www.slideshare.net/shrawanchinchwadkar/impacts-of-terrorism-on-indian-tourism (A letöltés ideje: 2018. 01. 05.)

³ Elérhető: www.start.umd.edu/gtd/ (A letöltés ideje: 2019. 12. 23.)

⁴ A leghosszabb időintervallumot és a legtöbb részinformációt tartalmazó adatbázis.

elérjék a politikai, gazdasági, vallási vagy társadalmi céljaikat, a félelmet, a kényszert vagy a megfélemlítést felhasználva.

A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az alábbi feltételeknek felelnek meg az adatbázisban szereplő cselekmények:

- Szándékos cselekmény – a kiváltott hatás az elkövető tudatos tevékenységének eredménye.
- A cselekmény közvetlen összefüggésben áll valamilyen szintű erőszakkal vagy erőszakkal való fenyegetéssel – beleértve a vagyon és tulajdon elleni erőszakot, illetve a személyek elleni erőszakot is.
- Az incidensek elkövetői szubnacionális szereplők. Az adatbázis olyan cselekményeket nem tartalmaz, amelyek az állami terrorizmus részei.⁵

2. Adatok, trendek

2.1. A terrorcselekmények trendjei, lokalitása

Ezek után lássuk, hogyan alakult, alakul globálisan a terrorcselekmények száma, trendje! A közel fél évszázados időtávban vizsgálva láthatjuk, hogy a földön elkövetett terrorcselekmények száma a múlt század 70-es éveiben viszonylag alacsony volt, évi ezernél kevesebb cselekménnyel. A 80-as években néhány ezerre emelkedett, majd a szocialista világrendszer összeomlása után 1992–1993-ban érte el a lokális csúcst, az ötezres szintet. Közbevetőleg említjük meg, hogy a grafikonon feltüntetettük a terrorcselekményben meghaltak és megsebesültek számát is, ami talán még érzékelhetőbbé teszi az egyes tendenciákat.

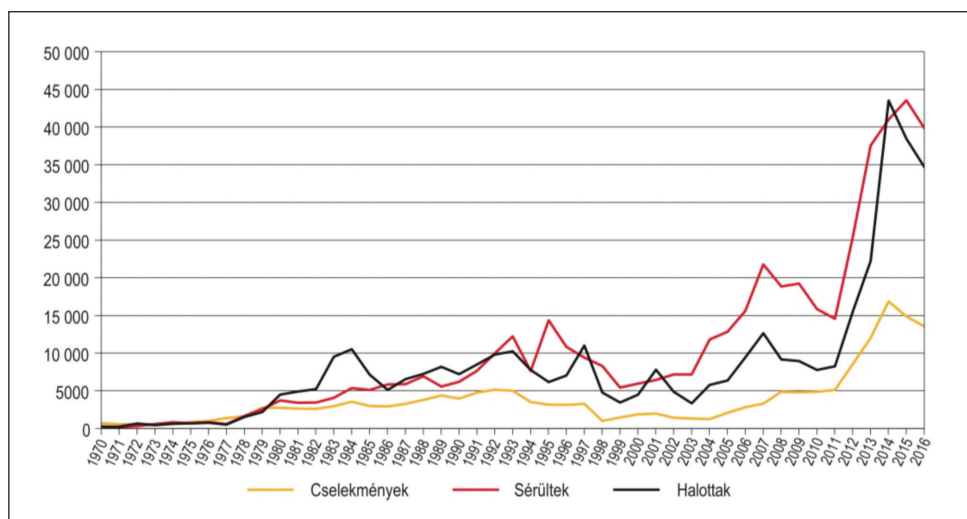
A múlt század utolsó évtizedének második felében egyre kevesebb terrorcselekményt követtek el a földön. Ez a csökkenő trend lényegében tíz évig tartott a 2003–2004-es trendfordulóig.

Egy bő évtizede intenzív emelkedő trend indult el, amelyet a cselekmények számának az ezres szintről öt év alatt ismét ötezres szintre való emelkedése jellemzett, de még extrémebben látható a terrorcselekményekben meghaltak és a megsebesültek számának drasztikus növekedésében. 2008–2011 között egyfajta stagnálás (halottak és sebesültek vonatkozásában csökkenés) volt tapasztalható. 2011–2014 között az eddig nem látott intenzitású trendnövekedés és nagyságrend jelentkezett, amikor az évi ötezer elkövetett terrorcselekmény 17 ezres szintre ugrott, és a halottak és megsebesültek száma külön-külön is meghaladta az évi 40 ezret. Jelen tanulmányban nem tisztunk az egyes terrorcselekmények, illetve tendenciák okainak, hátterének vizsgálata.⁶

Az 1. ábrán egyértelműen látható, hogy az elmúlt három évben jelentős (igaz, még mindig rendkívül nagyszámú) visszaesés tapasztalható mind az elkövetett terrorcselekmények számában, mind az ebből eredő elhalálozások és sebesültek számában is. Tehát a legutóbbi trend csökkenő a terrorcselekmények vonatkozásában.

⁵ A szerző fordítása.

⁶ Lásd RITECZ 2016.

1. ábra

A terrorcselekmények és az áldozatok számának trendje

Forrás: GTD-adatbázis, a szerzők által kigyűjtött adatok alapján, a szerzők által készített grafikon

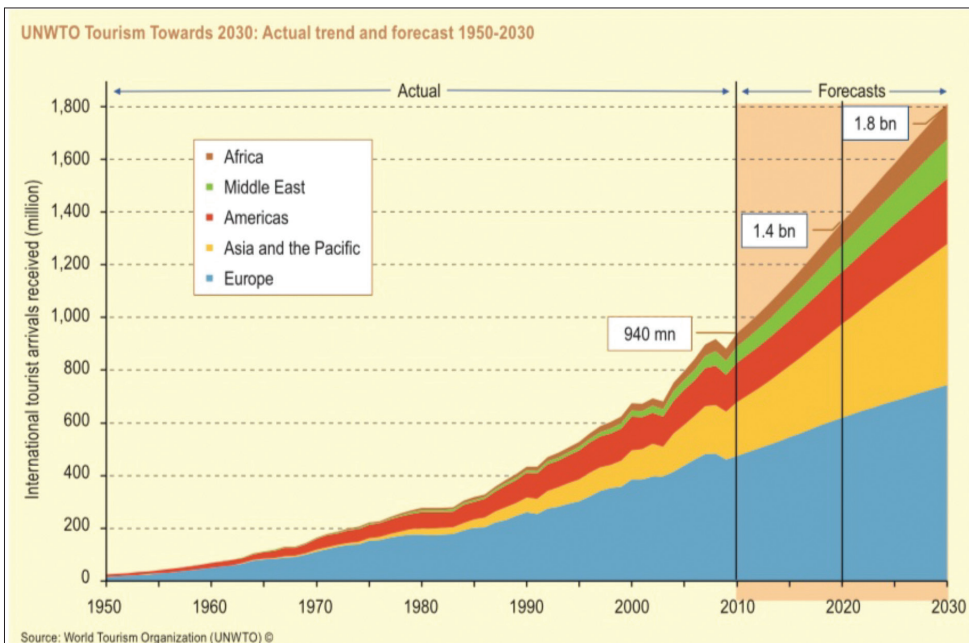
2.2. A globális turizmus trendje

A turizmus nemzetközi adatainak vizsgálatához a legcélszerűbb a hitelesnek tekintett ENSZ szakosított szerve, a The World Tourism Organization (UNWTO) adatait felhasználni.

A nemzetközi turizmus, illetve a turisták száma nemcsak lineáris növekedést mutat, hanem inkább az exponenciális felé tendál, főleg, ha a jövőre vonatkozó előrejelzést is megnezzük. A bő fél évszázada indult növekedés első három évtizede szinte töretlen növekedési fázist mutat, és közel negyed évszázad kellett ahhoz, hogy a nemzetközi turisták száma elérje a 200 milliót. Ennek megduplázódásához, mondhatni a következő 200 milliós szint megugrásához, már csak tizenöt évre volt szükség. Az újabb 200-as emelkedéshez már tíz év sem kellett, így az ezredfordulón már megközelítőleg 600 millió turistát regisztráltak. Az ezredforduló után kisebb megtorpanást követően ismét, sőt intenzívebb növekedés volt tapasztalható, amelynek eredményeként hét év alatt 555 millióval nőtt meg, vagyis megduplázódott a turisták nagyságrendje. Majd a gazdasági és pénzügyi világválságot viszonylag gyorsan kiheverte a szektor, és napjainkra már 1,2 milliárdos⁷ turistaforgalmat regisztráltak. Meg kell említeni a fejlődésben jelentkező kisebb „töréseket” azért is, mert jelen tanulmányunk célja a turizmus és a terrorizmus viszonyának biztonság szempontú vizsgálata, és kérdés, hogy ez globálisan érzékelhető-e a statisztikák, illetve trendek szintjén. Az összesített adatokban látható, hogy az 1980-as években egy fél évtizedes stagnálás volt

⁷ 2015-ben 1 200 058 481 fő.

tapasztható, amely alapvetően az olajválságnak lehetett a hozadéka. A szocialista világrendszer összeomlása ilyen volumenben csak minimális, de a grafikonon látható visszaesést eredményezett. Az ezredforduló után egyfajta kettős hullám alakult ki, ami egyértelműen összeköthető a terrorizmussal. A 2001. szeptember 11-én (9/11) a WTC (World Trade Center) tornyai és Pentagon ellen intézett terrortámadások nemcsak politikai szinten éreztették hatásukat, hanem számtalan területen, így a katonaitól a gazdaságin keresztül egészen az emberek biztonságról való gondolkodásáig. Ennek megfelelően a turizmust is direkt és indirekt módon is befolyásolták és befolyásolják. Az első visszaesés, illetve stagnálás (0,03%-os növekedés az előző évhez képest) az USA légtérzár- és határzár-elrendeléséből eredt, illetve az afganisztáni hadműveletek megkezdéséből (jól érzékelhető, hogy ez főleg az ázsiai földrészt érintette). Majd ismét emelkedni kezdett a turisták száma, de 2003-ban a NATO-erők már Irakban „folytatták háborújukat a terrorizmussal szemben”, és ennek következtében (ismét Ázsiában) ismét visszaesett (–1,34%) a regisztrált turisták száma. A kezdeti háborús cselekmények után 2004-től megint emelkedni kezdett a turistaforgalom.

2. ábra

A nemzetközi utazásban részt vevő turisták számának (jelenlegi és várható) trendje 1950–2030 között

Forrás: UNWTO⁸

⁸ Elérhető: www.intracen.org/news/Strengthening-the-Myanmar-tourism-sector-by-using-analysing-targeted-data/
(A letöltés ideje: 2017. 09. 30.)

2.3. Terrorcselekmények és a turizmus trendjének összevetése

Az elmúlt évtizedekben mind a terrorizmus, mind a turizmus új szegmensként jelentkezett, de közös pontnak tekinthető – legalábbis globális méretekben –, hogy mindkét terület intenzív növekedést mutatott. Ezen belül, míg a terrorcselekmények vonatkozásában periodicitás és jelentős trendtörések voltak érzékelhetők, addig a turizmus szinte egyenletes, mondhatni egyenletesen gyorsuló növekedésen ment át. A kettő közötti kapcsolat globális szinten egyedül a 2001. szeptember 11-i terrortámadás kapcsán vált érzékelhetővé, vagyis a nevezett terrorcselekmények és az ezek folytán a „terrorizmus elleni háború” ha csak minimális, de érzékelhető csökkenést eredményezett a turistaforgalomban. Tehát nem mondhatni, hogy szignifikáns kapcsolat áll fenn a két terület között globális szinten.

Ezt jelzi az is, hogy miközben az elmúlt hat évben a terrorcselekmények száma jelentősen növekedett (három és félszeresére), ugyanezen időszakban a Földön a turizmus is jelentős növekedést mutatott, de a két tendencia között direkt összefüggést keresni egyszerűen balgaság lenne. Az viszont igaz lehet, hogy mind a két területre jelentős hatással volt/van a globalizáció, de ennek kifejtését a *14. A nemzetközi mobilitás és biztonság turisztikai vonatkozásai* című fejezetben találja meg az olvasó. A turizmus vonatkozásában a pénzügyi és gazdasági világválság után töretlenül folytatódott, és várhatóan a következő tíz évben is emelkedni fog a nemzetközi turistaforgalom és az ehhez kapcsolódó bevételek is, és az évtized végére a válság előtti turistaforgalom közel kétszerese várható. Eközben a terrorcselekmények egy évtizeddel ezelőtti emelkedése alapvetően a NATO és szövetségeseinek iraki és afganisztáni tevékenységével hozható összefüggésbe, majd a „pangás” időszaka alapvetően az USA elnökváltására vezethető vissza. A 2011-től a terrorcselekmények vonatkozásában jelentkező extenzív emelkedés az „arab tavasz” és folyományainak, illetve az Iszlám Állam (ISIS)⁹ tevékenységének eredménye.¹⁰

3. A terrorizmus és a turizmus adatainak vizsgálata néhány országban

Az egyes országok kiválasztásánál törekedtünk arra, hogy a turizmusban és a terrorcselekményekben egyaránt „reprezentált” országokat válasszunk, de az objektivitáshoz közelítés érdekében hosszabb időintervallumot, az utóbbi két évtizedet vesszük figyelembe, illetve az Európán kívül ázsiai és afrikai országot is vizsgálunk, illetve diktatórikus, liberális-demokratikus és illiberális államot is tanulmányoztunk, elemzünk olyat is, amelyben jelentős a turisták száma és turizmusból származó bevétel, és olyat is, amelyben kevésbé.¹¹

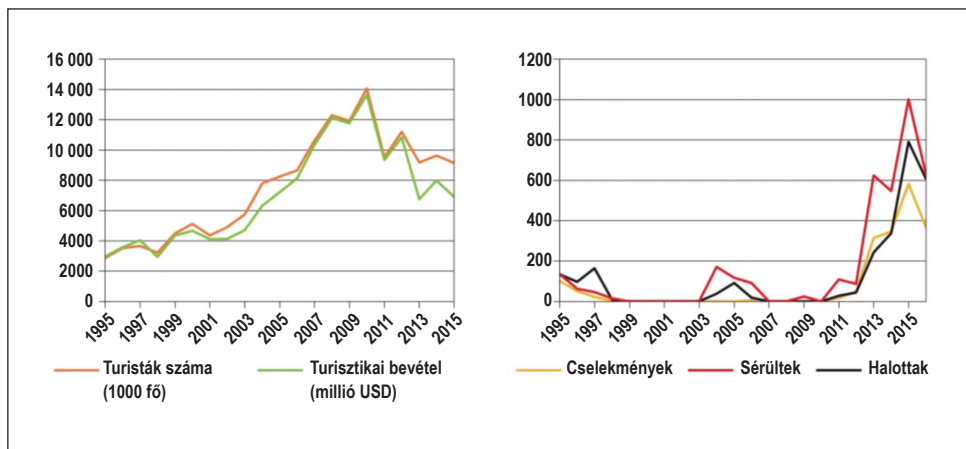
⁹ Iraki és Levantei Iszlám Állam vagy Iraki és Szíriai Iszlám Állam.

¹⁰ Ennek háttéréről, részleteiről lásd RITECZ–SALLAI 2016.

¹¹ Sajnálatos módon a terjedelmi korlátok miatt a projekt keretében ténylegesen vizsgált valamennyi ország adatai és értékelése nem kerülhetett be a tanulmányba.

3.1. Egyiptom

Egyiptom részben az emberiség bölcsőjének is tekinthető, így a turizmus egyik közkedvelt célpontja.¹² Nem véletlen, hogy az ország GDP-jének egytizede a turizmusból származik. Eközben az országban a második világháború óta (különböző mélységű és színezetű) diktatúrák váltják egymást.

3. ábra

Egyiptom turisztikai és terroradatai (1995–2015)

Forrás: a GTD alapján a szerzők szerkesztése

Egyiptom esetében a két grafikonon is látható a két terület közötti kapcsolat, vagyis a 90-es években, amikor magas a terrorcselekmények száma, „megbicsaklik” a turizmus növekedése, ahogy a múlt évtized közepén is mindkét trendben változás látható, de legegyszerűbben a 2010 utáni időszak jelzi a kapcsolatot, vagyis a terror erősödésével a turizmus visszaesik. Részletesebben természetesen a fejezethez tartozó *melléklet* adatainak elemzésével tudjuk megvizsgálni a tényeket. Meg kell említeni, hogy a grafikonon és a mellékletben szereplő időszak előtt, vagyis a szocialista világrendszer összeomlása után Egyiptom egy terrorcselekményekben aktív időszakot élt át, amelynek csúcspontja 1993–1994 volt 127–143 terrorcselekménnyel, 132–173 halottal és 214–148 sebesülttel évente. Ez azért lehet fontos, mert a vizsgált 1995-től ennél kevesebb terrorcselekményt és kevesebb áldozatot tartunk nyilván (lásd melléklet). A kvázi biztonságosabbá váló országba egyre több turista érkezett, és a bevételek is növekedtek. De 1998-ban hirtelen csökkent a turisták száma –12,1%-kal, míg a turizmusból származó bevétel 27,3%-kal esett vissza. Mindez annak ellenére, hogy a terrorcselekmények száma hetedére csökkent. Viszont volt egy olyan terrorcselekmény 1997. november 17-én, amely konkrétan a turisták ellen irányult: 58 külföldi turistát és négy egyiptomit mészároltak le lőfegyverrel és karddal felszerelkezett támadók Luxor városának

¹² Azért érdekes, hogy ennek ellenére az odaérkező turisták számának nagyságrendje megegyezett a magyarorszá-gival. 1995-ben 2,8 millió fő mind a két országban.

egyik ősi templománál. A médiában is nagy hírverést kapott ez az esemény.¹³ Ebből azt láthatjuk, nem biztos, hogy mindig a mennyiségi mutatókban kell a választ keresni, ugyanis elég volt egy kimondottan a turistákat célzó terrorcselekmény és a média felerősítő hatása ahhoz, hogy „elriassa” a turistákat, de csak időlegesen, mivel 1999-ben az addigi legtöbb 4,4 millió turista érkezett megnézni a piramisokat, és a bevételek is csúcsot döntöttek. 2004-ig nem is történt terrorcselekmény Egyiptomban, és lényegében emelkedő tendencia jelezte mind a turisták számát, mind e területtel kapcsolatos bevételek nagyságrendjét. Ezt szakította meg időszakosan 2001-ben turisták számának 14,8%-os visszaesése, illetve a bevételek 11,6%-kal alacsonyabb szintje. Ez látszólagosan nincs kapcsolatban a terrorizmussal, mivel ez időben (2000–2003 között) Egyiptomban egyáltalán nem regisztráltak terrorcselekményt. De mégiscsak van összefüggés a turizmus visszaesése és a terrorizmus között, mivel 2001-ben történt a már említett „9/11”, amelynek folyományaként az USA és szövetségesei „háborút hirdettek a terror ellen”, vagyis az iszlám terrorizmus ellen. Így az utazók, a turisták bizalma megrendült¹⁴ az arab, illetve iszlám államokban, így ezen országokban visszaesett a turizmus, legalábbis időszakosan, mivel már 2003-ban újabb csúcsokat értek el az adatok, ami intenzív fejlődést jelzett. 2004–2006 között ismét elszaporodtak a terrorcselekmények, igaz, évente „csak” 2–5, de a halottak száma 19–92 között alakult, és 92–171 volt az adott években megsérültek száma is. Ennek ellenére mind a turisták száma, mind a bevételek szép ütemben növekedtek. Mindannak ellenére, hogy a 2005. évi mindkét terrorcselekmény kimondottan a turisták ellen irányult (Kairóban, illetve Sarm es-Sejken). Ez a hipotézis (legalábbis részbeni) cáfolatának tekinthető. Ezzel szemben talán a hipotézisünket támasztja alá, hogy az ismét biztonságossá váló (0, illetve 1 terrorcselekmény, sérült és halott nélkül) Egyiptomba 2007–2008-ban évente 2 millióval nőtt az érkező turisták száma, és a bevételek is rekordokat döntöttek. Vélhetően a pénzügyi, illetve gazdasági világválság következménye volt a 2009. évi minimális megtorpanás, ezt jelzik a 2010-es év kiemelkedő adatai is. 2011 pedig már az „arab tavasz” által fémjelzett időszak kezdete, ami Egyiptom vonatkozásában azt jelentette, hogy minden évben egyre több terrorcselekményt követtek el, egyre több halottal és sebesülten. 2015-ben 582 terrorcselekmény, amely ötszöröse a húsz évvel korábbi adatnak, és 1000 sebesült. A terrorba, instabilitásba fulladó államba hullámozóan, de egyre kevesebben, a 2010-es adatokhoz képest 5 millióval kevesebb turista látogatott, és a turizmusból származó bevétel közel felére csökkent 2015-re.¹⁵

Összességében az egyiptomi adatok alapján az állapítható meg, hogy a húsz évvel ezelőtti, illetve az elmúlt hat év adatai alátámasztják a hipotézist, ahogy az ezredfordulás is, annyi kitétel, hogy a terror nem mindig az adott országban értendő, vagyis más országban elkövetett terrorcselekményeknek is lehet hatása, visszahatása egy adott ország turizmusára, illetve nem mindig a mennyiség a mérvado. A múlt évtized egyiptomi terrorcselekményei viszont gyengítik a hipotézisünk alátámasztottságát.

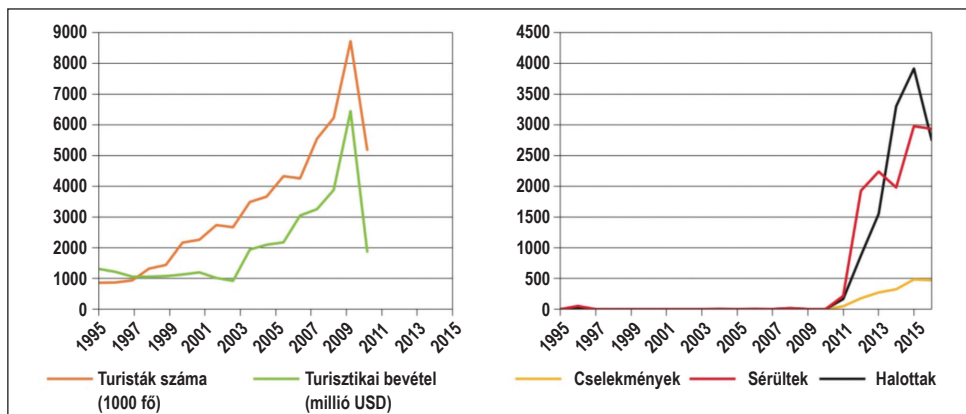
¹³ Elérhető: www.nytimes.com/1997/11/24/world/luxor-survivors-say-killers-fired-methodically.html; <http://news.bbc.co.uk/2/hi/32179.stm> (A letöltés ideje: 2017. 11. 25.)

¹⁴ Az egyik elkövető egyiptomi volt.

¹⁵ A turizmus visszaesése is hozzájárult ahhoz, hogy az észak-afrikai ország folyó fizetési mérlegének hiánya 37,5%-kal nőtt. Elérhető: www.portfolio.hu/gazdasag/turisztikai_nagyhatalmakat_sopor_el_a_terror_ujakat_emel_fel.236436.html (A letöltés ideje: 2017. 11. 25.)

3.2. Szíria

Szíria az emberiség őstörténetének egyik meghatározó területe és birtokosa „volt”, számtalan több ezer éves lelettel. A múlt idő viszont az elmúlt években vált nyomatékosná, amikor az Iszlám Állam (ISIS) következetesen igyekezett ezeket az emberiség múltját jelző pótolhatatlan, illetve jellemző építményeket, tárgyakat elpusztítani éppen a terrorizmus alapismérvének megfelelően a félelemkeltés érdekében.

4. ábra

Szíria turisztikai és terroradatai (1995–2015)

Forrás: a GTD alapján a szerzők szerkesztése

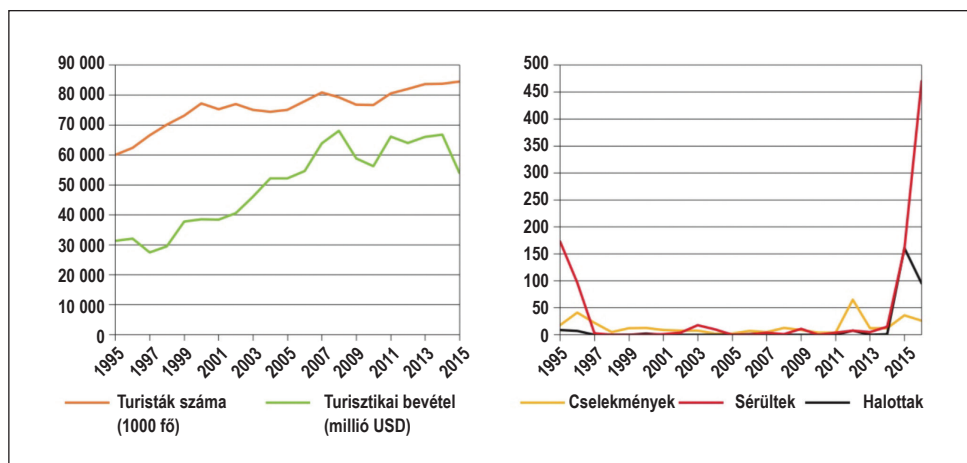
Szíria esetében sokkalta egyszerűbb lesz a vizuális értékelés, mint a korábban elemzett ország esetében. Láthatóan az elmúlt évekig szinte mentes volt (a regisztrált) terrorcselekményektől az ország, így a turisták száma lineárisan emelkedett lényegében a világtárggyal együtt, bár a bevételek a vizsgálat első évtizedében inkább stagnáltak, és csak utána indultak fejlődésnek. 2011 viszont fordulatot jelentett a terrorcselekményekben és a turizmusban egyaránt. Az „arab tavasz” kvázi eredménytelensége Szíriában polgárháborúvá fajult, mondhatni „elszabadult a terror”. Ez eredményezte azt, hogy 2011-ben hirtelen harmadával csökkent a turisták száma, a bevételek pedig kevesebb mint a harmadára, az ezt követő években pedig már nincs is nyilvántartott adat (nem csak a turizmus területén).

A mellékletben lévő adatok a fentiek megerősítésén és pontos illusztrálásán túl jelzik azt is, hogy a korábbi években is hatással voltak a terrorcselekmények a szír turizmusra. Így a 90-es évek közepén elkövetett néhány terrorcselekmény is éreztette hatását, és a turizmusból származó bevételek csökkentek, illetve jó ideig stagnáltak, bár ebbe már belejátszottak a már említett 9/11 terrorcselekményei, amelyek a legtöbb arab és muszlim állam turizmusát negatívan befolyásolták.

Mondhatnánk, Szíria esetében egyértelműen alá lett támasztva a hipotézisben felvázolt gondolat, miszerint a növekvő terror csökkenti a turizmust.

3.3. Franciaország

Franciaország a világ egyik legkedveltebb turisztikai célországa, ahová még az Egyesült Királyságnál is háromszor több turista utazik, és a világ turizmusból származó bevételeinek 6–7%-át itt költik el. Kevésbé ismert, hogy az ország területén évtizedek óta rendszeresen követnek el terrorcselekményeket, a GTD szerint 1972 óta nem volt olyan év, hogy legalább két terrorcselekmény ne történjen.

5. ábra

Franciaország turisztikai és terroradatai (1995–2015)

Forrás: a GTD alapján a szerzők szerkesztése

A vizuális összevetés Franciaország esetében is nehézségekbe ütközik, tekintettel arra, hogy a 2016. évben a terrorcselekményekben 470-en sérültek meg, így a többi érték, illetve az azok közötti különbség szinte láthatatlan. Egyedül azt látjuk a terrorcselekmények kapcsán, hogy az értékelt időszak elején és végén voltak magasabb értékek, miközben a turizmus adatai jelzik a fejlődést, de nem olyan exponenciálisan, mint a világátlag, illetve a korábban elemzett országok többsége, illetve van néhány csökkenő időszak. A részletesebb elemzéshez ismét a melléklethez kell fordulnunk.

A részletesebb adatokból láthatjuk, hogy a 90-es évek közepén évente két-három tucat terrorcselekményt is elkövettek Franciaországban, amelyek 7–9 halottat és 97–173 sebesültet is követeltek. Akár ennek is lehet a következménye, hogy 1997–1998-ban visszaestek a turizmusból származó bevételek, igaz, a turisták száma nem csökkent, hanem viszonylag egyenletesen, 4–6%-kal növekedett. A 2001-es 9/11 itt is éreztette a hatását, és csökkent a turisták száma és a bevétel is. 2003–2004-ben kismértékben (2,55%) visszaesett az érkező turisták száma, ami talán csak részben köthető az évi nyolc terrorcselekményhez, amelyekben, igaz, nem halt meg senki, de 18 sérült volt. Talán érdemes azt is megfigyelni, hogy innentől napjainkig Franciaország részaránya a világ turizmusból származó bevételeiből folyamatosan csökken, és az akkori 7,09%-ról 2015-re 3,76%-os szintre zsugorodott. Ugyancsak valószínűsíthető, hogy a 2008. évben elkövetett 13 terrorcselekmény is hatással

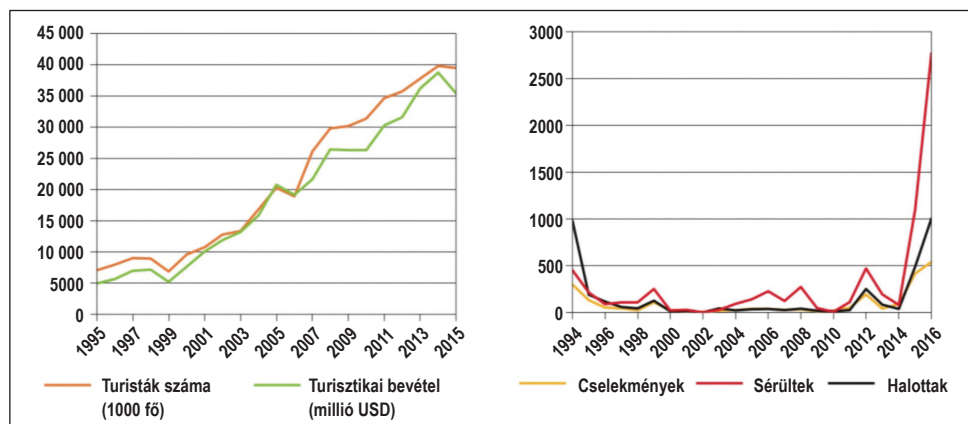
volt – a világgazdasági válság mellett – arra, hogy 2009-ben a turisták száma 3,1%-kal, míg a bevételek 13,4%-kal estek vissza. 2012-ben egy „mennysiségi” ugrás történt, ugyanis abban az évben 65 terrorcselekményt regisztráltak a galloknál, majd az azt követő két évben egy-egy tucat ilyen cselekmény történt, aztán 2015–2016-ban már ismét 26–36 terrorcselekményt regisztráltak, de ami súlyossá tette az eseményeket, hogy 95–161 halottal és 159–470 sebesülttel is jártak ezek az események. Mindez annyiban éreztette a hatását, hogy a turisták, ha nem is kerültek el Franciaországot, de számuk növekedése jelentősen lelassult (0,08–0,9%), miközben a turizmusból származó bevételek 2015-ben már –19,2%-kal vissza is estek.

Franciaország vonatkozásában összesítve nem lehet egyértelműen állást foglalni, mivel a 90-es évek második felében csak valószínűsíthető, hogy a terrorcselekmények miatt csökkentek a turizmus bevételei. A 9/11 negatív hatása viszont egyértelműen érzékelhető, míg az egy évtizede jelentkező kevesebb turista és bevételecsökkenés már nem egyértelműen fogható a terrorizmus számlájára, míg az elmúlt évek eseményei szinte direkt módon visszavetették az ottani turizmust.

3.4. Törökország

Törökország nemcsak két földrészen helyezkedik el, de ebből adódóan eltérő kultúrákat, gazdasági és társadalmi berendezkedéseket és gondolkodásmódot képviselő térségeket köt össze és egyben választ is el. Ezáltal nemcsak a kereskedők, hanem a kalandvágyók és egyre inkább a tengerpartja révén a pihenni vágyók egyik kedvelt célpontja. Egyben a színes etnikai és kulturális sajátosságai konfliktusok forrásai is, éppen ezért azon országok közé tartozik, amelyekben szinte rendszeresnek tekinthetők a terrorcselekmények. 1970-től 2016-ig terjedő időben egyedül 1973-ban nem regisztráltak az ország területén elkövetett terrorcselekményt.

A vizuális elemzést szinte lehetetlenné teszi a 2016-ban elkövetett 540 terrorcselekmény és az 1004 halott, illetve 2772 sebesült nagyságrendjének eltérése a korábbi időszaktól. Ezért nézzük inkább a mellékletet!

6. ábra

Törökország turisztikai és terroradatai (1995–2015)

Forrás: a GTD alapján a szerzők szerkesztése

Törökország vonatkozásában is meg kell említeni a melléklet idősorát megelőző év terroradatait, ugyanis az 1994-es évben 299 terrorcselekményben 982-en haltak meg, és további 452 ember sebesült meg. Ehhez képest az 1995. évi események adatai felét, negyedét teszik ki. Vélhetően ennek a terroraktivitás csökkenésének is köze lehet ahhoz, hogy ezen időszakban (1995–1998) intenzíven (évente 12–23%) emelkedett az országba érkező turisták száma és a turizmusból származó bevétel. Az 1998-as évben némileg megtörik a logika, mivel annak ellenére, hogy a terrorcselekmények száma és az áldozatok száma is csökkent, csökkent a turisták száma, és mérséklődött a turizmusból származó bevétel. 1999 viszont már ismét erősíti a hipotézist, mivel a Törökországban regisztrált terrorcselekmények ötszörösére növekedtek, és ezzel együtt a turisták száma és a bevétel is mintegy negyedével visszaesett. Az ezredfordulón, illetve az azt követő két-három évben a terror egyre enyhébb mértékben volt jelen Törökországban, így a turizmus adatai szinte extrém módon növekedtek. Azért megjegyzendő, hogy ebben az időben Törökország egyfajta értelemben „kedvezményezettje” lehetett annak a szituációnak, hogy a 9/11 kapcsán az arab és muszlim országoktól részben elpártoltak a turisták. Ez azt jelenti, hogy mint NATO-tagállam vélhetően kvázi biztonságosnak volt tekinthető – legalábbis az említett körhöz képest –, és a közel-keleti térségbe kíváncszó turisták egy része inkább Törökországot választotta, mint az „ellenséges” arab államok valamelyikét.

2005–2006-ban ismét több tucatra nőtt a terrorcselekmények száma Törökországban, ami azt eredményezte, hogy 2006-ban több mint egymillióval visszaesett az odalátogató turisták száma, és természetesen a bevétel is csökkent (–7,82%). 2007-ben viszont már harmadával, illetve felére csökkentek a terrorcselekmények és az áldozatok száma, ami összefüggésbe hozható azzal, hogy közel ilyen arányban növekedett a turisták száma és a bevétel is. 2008 ismét fordulatot hozott, pontosabban ekkor közel harmadával növekedett a terrorcselekmények száma, és duplájára nőtt a halottak és sérültek száma is, ami abban az évben nem, de a következő évben már éreztethette hatását, mivel a turisták száma stagnált, és a bevételek csökkentek. Igaz, hogy ez legalábbis részben a világgazdasági válsággal is összefüggött.

2010–2012 között a terrorcselekmények és áldozatok számát illetően ismét egy emelkedő fázis következett, amely során a turisták száma és a bevételek is nőttek. Ez formálisan ellentmondás, de a 9/11-es időszakhoz hasonlóan vélhetően annak volt köszönhető a turizmus erősödése Törökországban, hogy a turisták egy részének potenciális célpontja a Közel-Kelet lett volna, de az arab tavasz okán a céljuk feladása helyett a némi módosítást választották, így legalábbis egy részük az arab országok helyett Törökországot választotta utazási céljának. 2013–2014-ben a 2012-es adatokhoz képest enyhébb évek következtek a törökországi terror vonatkozásában. Ez is elősegíthette, hogy növekedett mind a turisták száma, mind a bevételek nagyságrendje, bár megjegyzendő, hogy nem olyan ütemben nőtt, mint a korábbi „tényleg békés” időszakokban. 2015-ben többszörösére növekedett mind a terrorcselekmények, mind az áldozatok száma, aminek következtében a turisták száma és a bevételek is visszaestek.

Összességében Törökország esetében is alapvetően helytállónak tekinthető a hipotézis, mivel amikor a terrorcselekmények fokozódtak (Kovács 2015), akkor, illetve a következő évben a turizmus visszaesett, de itt is – mint a többi vizsgált országban – a visszaesések csak időszakosan jelentkeztek, valamint új jelenséggént tapasztalhattuk, hogy a térségben megjelenő, illetve erősödő terror a kvázi biztonságosabb ország felé terelheti a turisták legalább egy részét.

Mint láttuk, a terrorcselekmények száma, az azok következtében meghaltak és megsérültek száma, illetve a médiában való megjelenésük jelentős mértékben képes befolyásolni a turisták, illetve a potenciális turisták döntését, hogy utazzanak-e, és ha utaznak, azt mely országba, mely térségbe tegyék.

Ezzel együtt is az extremitás, a terror jelenléte nem mindenkit riaszt, sőt vannak olyan esetek, helyzetek, illetve szituációk, amikor éppen hogy vonzó hatást jelenthetnek egyeseknek.

4. Konklúzió

A kutatásunk és a vizsgálatok megerősítették, hogy a Maslow óta ismert szükségletek¹⁶ által motivált az emberi tevékenység, amelyen belül az egyik legalapvetőbb emberi szükséglet a biztonság.¹⁷ Ebből adódóan a biztonság objektív, illetve sok esetben inkább annak szubjektív szintje képes befolyásolni, hogy az ember vagy, mondhatnánk, a turista utazási célpontját, útvonalát, utazási eszközét, az utazás módját (MICHALKÓ 2007).

Tanulmányunkban vizsgáltuk, hogy a terrorcselekmények által sújtott országokban adott időszakban hogyan érintette a turistaforgalmat, illetve a turizmusból származó bevételeket a terrorfenyegetettség. Egy ilyen rövid kutatás, illetve korlátozott terjedelmű tanulmány nem vállalkozhatott teljes körű és mélységű vizsgálatokra, így néhány viszonylag széles spektrumot felölelő ország adatait elemeztük.

A kutatás és a statisztikai adatok elemzése alapján igazolható az az alapfeltetelezés, amely szerint az embereknek a turista-célállomásuk választása vonatkozásában a biztonsági szükségletek meghatározó szerepet kapnak. Ennek megfelelően a vizsgált országokban, illetve a vizsgált perióduson belül a terrorcselekmények és azok fokozódása, az áldozatok mennyiségének növekedése legtöbb esetben a turizmus visszaszorulását generálta. Viszont azt is meg lehetett állapítani, hogy a terrorcselekmények, illetve azok megítélése relativizált, vagyis egy-egy terrorcselekmény, illetve áldozat „súlya”, befolyásoló hatása országonként, időszakonként eltérő lehet. Részben ennek is betudható, hogy a terrorcselekmények, illetve azok fokozódása általában csak egy, maximum két éves periódusra vetette vissza a turizmus fejlődését a vizsgált országokban. Az is érzékelhetővé vált a kutatás során, hogy a terror-események – a turizmus exponenciális fejlődésében – a turisták számát kevésbé, míg a turizmussal kapcsolatos bevételeket már érzékenyebben érintették. Ezzel együtt meg kell jegyezni, hogy országos makroadatokat vizsgáltunk, méghozzá éves bontásban, ami nem adhatott választ arra, hogy az adott országon belüli térségeket hogyan érintették a terrorcselekmények, és ezek lokálisan hogyan befolyásolták az adott területi egység turistaforgalmát, valamint arra sem, hogy a terrorcselekmények éven belüli megoszlásának alakulása hogyan befolyásolja azt, hogy a turizmusra „kiváltott hatás” milyen időintervallumban jelentkezett. Viszont egyértelműen megállapítható, hogy a terror-események nemcsak az adott országban befolyásolják a turizmus mértékét, hanem akár szélesebb régióban, vagy akár globálisan is, lásd 9/11. Ezenkívül az adatok jelzik azt is, hogy a terrorcselekmények nemcsak a turizmus

¹⁶ A Maslow-piramis (vagy Maslow-szükséglet-hierarchia) Abraham Maslow szükségletelmélete, amely szerint az emberi szükségleteket hierarchikusan lehet rangsorolni (MASLOW 1943).

¹⁷ A témával kapcsolatban lásd bővebben GÖRBE 2006.

mértékét, de irányát is képesek befolyásolni, vagyis a tervezett utazási célt közeli vagy távolabbi desztinációk felé terelheti. Ezzel együtt a terrorcselekmények elleni ellentévkénység igénye megváltoztathatja a rendvédelmi szervek állományának felkészítését is (KOVÁCS 2016; HORVÁTH–KOVÁCS 2014).

A fenti megállapításokkal együtt azért azt is ki kell jelteni, hogy voltak/vannak (lehetnek) olyan időszakok, amikor kvázi irracionális módon a terrorcselekmények mennyiségi növekedése, súlyosságának fokozódása ellenére is a turizmus növekedése szinte töretlen. Ez főleg az elmúlt évekre jellemző.

Alapvetően kijelenthető, hogy egy adott területen a terror erősödése az érintett terület turizmusát negatívan befolyásolja, de a turista mint minden egyes ember tevékenységére több tényező is hatással van.

Felhasznált irodalom

- AMBRUSZ József (2014): *Rendvédelmi ismeretek*. Budapest, NKE.
- Background Report – Overview: Terrorism in 2016. Elérhető: www.start.umd.edu/pubs/START_GTD_OverviewTerrorism2016_August2017.pdf (A letöltés ideje: 2020. 01. 09.)
- BAKÓCZI Antal (2015): Megismerési akadályok a terrorizmus kutatásában. *Belügyi Szemle*, 63. évf. 7–8. sz. 88–105.
- BAKOS Ferenc (2013): *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Budapest, Akadémiai.
- DEÁK JÓZSEF (2015): A terrorizmus természete és az ellene történő fellépés nehézségei Oroszországban a Szovjetunió szétesésétől napjainkig. *Belügyi Szemle*, 63. évf. 7–8. sz. 137–151.
- GÖRBE ATTILÁNÉ ZÁN Krisztina (2006): Még néhány gondolat a biztonságról. In GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán szerk.: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények VI*. Pécs, MHTT. 185–190.
- HORVÁTH József – KOVÁCS Gábor szerk. (2014): *A rendészeti szervek vezetés- és szervezéselmélete*. Budapest, NKE.
- KOVÁCS Gábor (2015): Az integrált határellenőrzési rendszer létrehozására irányuló törekvések Törökországban. *Hadtudomány*, 25. évf. 1–2. sz. 162–170.
- KOVÁCS Gábor (2016): A Nemzeti Köszolgálati Egyetem alapképzésben végzett rendőrtisztekkel szemben támasztott követelmények változásai. In GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán szerk.: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVII*. Pécs, MHTT. 263–268.
- MASLOW, Abraham (1943): A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, Vol. 50. 370–396. DOI: <https://doi.org/10.1037/h0054346>
- MICHALKÓ Gábor (2007): *A turizmuselmélet alapjai*. Székesfehérvár, Kodolányi János Főiskola.
- NÉMETH József – TOKODI Panna (2016): A terrorizmus hatása a turizmus biztonságára Egyiptom tengerparti turizmusa visszaesésének példáján keresztül. In NÉMETH Kornél szerk.: *I. Turizmus és biztonság nemzetközi tudományos konferencia konferenciakötete*. Nagykanizsa, Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz. 60–66.
- PÓCZIK Szilveszter (2005): A nemzetközi terrorizmus fontosabb összetevőiről. *Magyar Tudomány*, 166. évf. 10. sz. 1269–1278.
- RESPERGER István (2005): *A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem lehetséges stratégiái*. Egyetemi jegyzet. Budapest, ZMNE.
- RITECZ György (2016): A terrorizmus és a migráció viszonya a számok alapján. *Acta Humana*, 4. évf. 5. sz. 103–123.

-
- RITECZ György – SALLAI János (2016): *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0*. Budapest, Hanns Seidel Alapítvány.
- ZÁN Krisztina – HORPÁCSI Ferenc (2005): A terrorizmus és a Határőrség. *Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények*, 9. évf. 3. sz. 144–150.

Melléklet

Franciaország	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
cselekmény	18	41	22	5	12	13	9	8	8	2	2	7	5	13	9	4	4	65	12	12	36	26
halottak száma	9	7	0	0	0	2	0	0	0	0	0	1	3	0	0	0	0	8	0	1	161	95
sérültek száma	173	97	3	0	0	0	1	4	18	10	0	0	4	1	11	0	4	8	5	15	159	470
turisták száma/1000	60 033	62 406	66 591	70 109	73 147	77 190	75 202	77 012	75 048	74 433	74 988	77 916	80 853	79 218	76 764	76 647	80 499	81 980	83 634	83 701	84 452	
turisztikai bevétel/ millió	31 295	32 088	27 402	29 490	37 770	38 534	38 385	40 537	45 990	52 108	52 139	54 587	63 902	68 001	58 858	56 187	66 087	64 001	66 049	66 803	54 003	
részesezés a világturizmus bevételeiből (%)	6,429	6,101	5,198	5,561	6,818	6,728	6,807	6,866	7,093	6,75	6,391	6,19	6,264	6,073	5,835	5,114	5,374	5,016	4,795	4,453	3,758	
változás																						
V – cselekmény		127,8	-46,3	-77,2	140	8,333	-30,7	-11,1	0	-75	0	250	-28,57	160	-30,7	-55,5	0	1525	-81,54	0	200	-27,78
V – halottak száma		-22,2	-100				-100						200	-100					-100		16 000	-40,99
V – sérültek száma		-43,9	-96,9	-100				300	350	-44,4	-100			-75	1 000	-100		100	-37,5	200	960	195,6
V – turisták száma /1000		3,95	6,71	5,28	4,33	5,53	-2,58	2,41	-2,55	-0,81	0,75	3,90	3,77	-2,02	-3,09	-0,15	5,026	1,84	2,02	0,08	0,90	
V – turisztikai bevétel/millió		2,53	-14,6	7,62	28,08	2,02	-0,39	5,61	13,45	13,3	0,06	4,70	17,06	6,41	-13,4	-4,53	17,62	-3,15	3,2	1,142	-19,16	

Egyiptom	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
cselekmény	102	51	22	3	1	0	0	0	0	2	2	5	0	1	2	2	18	48	315	346	582	365
halottak száma	134	97	165	9	1	0	0	0	0	38	92	19	0	0	1	0	28	44	243	338	790	606
sérültek száma	135	63	47	15	1	0	0	0	0	171	117	92	0	0	25	0	109	87	624	547	1 000	626
turisták száma/1000	2 871	3 528	3656	3 213	4 490	5 116	4 357	4 906	5 746	7 795	8 244	8 646	10 610	12 296	11 914	14 051	9 497	11 196	9 174	9 628	9 139	
turisztikai bevétel/millió	2 954	3 583	4 046	2 942	4 361	4 657	4 119	4 133	4 704	6 328	7 206	8 133	10 327	12 104	11 757	13 633	9 333	10 823	6 747	7 979	6 897	
részeseadás a világturizmus bevételeiből (%)	0,60	0,68	0,76	0,55	0,78	0,81	0,73	0,7	0,726	0,82	0,88	0,92	1,012	1,08	1,16	1,24	0,75	0,84	0,49	0,53	0,48	
változás																						
V – cselekmény		-50	-56,8	-86,3	-66,6	-100					0	150	-100		100	0	800	166,7	556,3	9,841	68,21	-37,29
V – halottak száma		-27,6	70,1	-94,5	-88,8	-100					142,1	-79,3	-100			-100		57,14	452,3	39,09	133,7	-23,29
V – sérültek száma		-53,3	-25,4	-68,0	-93,3	-100					-31,5	-21,3	-100			-100		-20,1	617,2	-12,34	82,82	-37,4
V – turisták száma/1000		22,88	3,63	-12,1	39,74	13,94	-14,8	12,6	17,12	35,66	5,76	4,88	22,72	15,89	-3,1	17,94	-32,4	17,89	-18,06	4,952	-5,08	
V – turisztikai bevétel/millió		21,29	12,92	-27,2	48,23	6,787	-11,5	0,34	13,82	34,52	13,87	12,86	26,98	17,21	-2,86	15,96	-31,5	15,96	-37,66	18,26	-13,56	

Széria	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
cselekmény	0	2	1	1	0	0	0	0	0	1	0	1	0	2	0	0	49	176	272	326	485	472
halottak száma	0	15	2	0	0	0	0	0	0	4	0	5	0	19	0	0	163	875	1 552	3 301	3 916	2 755
sérültek száma	0	50	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	14	0	0	215	1 926	2 237	1 978	2 978	2 936
turisták száma/1000	815	830	891	1 267	1 386	2 100	2 192	2 661	2 598	3 399	3 571	4 231	4 158	5 430	6 092	8 546	5 070					
turisztikai bevétel/ millió	1 258	1 165	1 013	1 017	1 031	1 082	1 150	970	877	1 883	2 035	2 113	2 972	3 176	3 781	6 308	1 816					
részeseés a világturizmus bevételeiből (%)	0,258	0,221	0,192	0,192	0,186	0,189	0,204	0,164	0,135	0,244	0,249	0,24	0,291	0,284	0,375	0,574	0,148					
változás																						
V – cselekmény			-50	0	-100						-100		-100		-100			259,2				
V – halottak száma			-86,67	-100							-100		-100		-100			436,8				
V – sérültek száma			-100								-100				-100			795,8				
V – turisták száma/1000		1,84	7,35	42,20	9,39	51,52	4,38	21,4	-2,36	30,83	5,06	18,48	-1,72	30,59	12,19	40,28	-40,67					
V – turisztikai bevétele/millió		-7,39	-13,05	0,39	1,38	4,95	6,28	-15,65	-9,58	114,7	8,072	3,83	40,6	6,86	19,05	66,83	-71,21					

Törökország	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
cselekmény	133	53	44	24	107	23	13	5	19	27	41	39	29	32	13	20	51	194	42	90	416	540
halottak száma	189	117	60	43	127	12	17	0	45	23	35	38	25	42	18	13	25	250	83	38	490	1 004
sérültek száma	216	91	108	108	251	22	30	0	28	92	140	226	122	274	48	7	110	471	192	81	1 100	2 772
turisták száma/1000	7 083	7 966	9 040	8 960	6 893	9 586	10 783	12 790	13 341	16 826	20 273	18 916	26 122	29 792	30 187	31 364	34 654	35 698	37 795	39 811	39 478	
turisztikai bevétel/ millió	4 957	5 650	7 002	7 177	5 203	7 636	10 067	11 901	13 203	15 888	20 760	19 137	21 662	26 446	26 331	26 318	30 302	31 566	36 192	38 766	35 413	
részeseés a világturizmus bevételeiből (%)	1,018	1,074	1,328	1,353	0,939	1,333	1,785	2,016	2,036	2,058	2,545	2,17	2,123	2,362	2,61	2,395	2,464	2,474	2,62	2,58	2,46	
változás																						
V – cselekmény		-60,15	-16,98	-45,45	345,8	-78,5	-43,48	-61,54	280	42,11	51,85	-4,878	-25,64	10,34	-59,38	53,85	155	280,4	-78,35	114,3	362,2	29,81
V – halottak száma		-38,1	-48,72	-28,33	195,3	-90,55	41,67	-100	45	-48,89	52,17	8,571	-34,21	68	-57,14	-27,78	92,31	900	-66,8	-54,22	1 189	104,9
V – sérültek száma		-57,87	18,68	0	132,4	-91,24	36,36	-100	28	228,6	52,17	61,43	-46,02	124,6	-82,48	-85,42	1471	328,2	-59,24	-57,81	1 258	152
V – turisták száma/1000		12,47	13,48	-0,88	-23,07	39,07	12,49	18,61	4,308	26,12	20,49	-6,69	38,09	14,05	1,32	3,90	10,49	3,01	5,87	5,33	-0,83	
V – turisztikai bevétele/millió		13,98	23,93	2,49	-27,5	46,76	31,84	18,22	10,94	20,34	30,66	-7,81	13,19	22,08	-0,43	-0,049	15,14	4,171	14,66	7,11	-8,64	